

v zgodovini. Saj se dan današnji, bodi Bogu milo! lahko prepričamo, kako se zgodovina dela, ne pa opisuje po resnici!

Po tem uvodu se podamo v pretres omenjenega predmeta. (Dalje sledi.)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Ali porečeš: Kako pa, da govoré priprosti terdi Slovenci po Krajskem, po Štajerskem, po Koroškem itd.: „zahvalim“, „povabim te“, „priporočim se“, „zarotim te“, „zapovem ti“, „prisežem“, „odpovem se“, „pošljem vam“ itd. tudi v pravem sed. č., ako je djanje enkratno? — Če pomislimo (kar sem spomnil že v „Bčeli“) da so to do malega besede uljudnosti, vérske in pisarske, — od koga so se jih navzeli, kakor od gospode? Saj vemo, kako rad posnema prostak vse, kar je gospodskega. Kar se tiče besed vérskih pa pisarskih, take je Slovenec moral izgovarjati za kom, kakor mu jih je govoril uni; postavimo: „prisežem“, „odpovem se“ (namesto: prise gam, odpoved am ali odpovedujem se) itd. Vsi Slovenci, ki so slišali pridigovati Trubarja ali Dalmatina, so govorili, vem da, ponavlja je besede Mat. 26. 63., brez spotike: „zaklinam (zaklinjam) te“; pozneje so pa slišali na ravno tem mestu po Japelnu le: „zarotim te“, — pa jim je ostalo tako. Ako bi bil napisal tudi Japel: „zaklinjam“ ali pa „rotim te“, pa ne bi pogrešala glag. doveršivnega nobena živa duša.

Vsak, kdor je že kaj prestavljal iz jezika na jezik, vé, kako se mu sili beseda izvirna, če tudi prestavljavec vé, da se ne smé prestavljati zaporedoma beseda za besedo, kakor je v izvirniku, in če zna tudi dobro oba jezika po slovnici. Toda radi se deržimo, kolikor je le moč, besed izvirnih, pa zagazujemo po nevedoma. Zato po tem tudi v slovenščini „mesto leži“ (die Stadt liegt) namesto da bi stalo. „Stoji, stoji (ne leži, leži) Beligrad“. Nar. pesm. Zato se je vtepel tudi tisti „brez da“ (ohne zu), ki se pa vendar ne govori še sploh. Tako se je tudi zgodilo, da je prenašal Trubar (pa tudi Dalmatin, Krel itd. pa ne tako pogostoma kakor Trubar) iz nemščine v slovenščino celó člene: „der, die, das, ein, eine, ein“ (enu kratku premišljevanje tega konca tega življenja ali „lebna!“), da si ni govoril narod slovenski tako nikoli, pa mu te nedomače sadike tudi niso mogli popolnoma vcepiti. Kje in kje se je pa vendar prijel, namreč: pred določnimi prilogi, zato ker nam ne pravijo včasih razločno: govorili kdo od določne ali nedoločne reči, posebno v ženskem in pa v srednjem spolu. Poudarek pokazuje to le pri nekterih, postavimo: zelêna ruta (ein grünes Tuch), zeléna (das grüne); slabó platno (eine schlechte, schwache L.), slábo platno (die schlechte L.); ali černa ruta, čista voda itd. je določno ali nedoločno oboje enako. Zato so se Slovenci v takih primerkih berž poprijeli tujega člena in začeli govoriti: ta černa ruta, pa tudi ta (te) černi, ta beli klobuk, ta prvi mesec, tega 5. prosenca, in celó: to je en dober človek, ena dobra žena, eno pridno dete itd. Pa vendar zdaj nihče tako ne piše, — pa vendar ljudstvo, čeravno tako govori, v bukvah tega ne pogreša! Nikoli nihče se ni še pritožil.

Če so pa nekdanji pisavci (prestavljavci), ki se niso učili nikoli, kako je naš jezik stvarjen, ljubi slovenščini posilili kaj takega, česar ni bilo nikdar poprej v nji, kdo se bo čudil, da so začeli kaj takega, kar je bilo že poprej v jeziku, le krivo rabiti? in da se je to zaplodilo, kakor se je člen?

Pečaje se čedalje bolj s staroslovenščino in z drugimi narečji slovanskimi, so spoznavali pisavci tudi če-

dalje bolj, da to ni po naše in začeli izpuščati člen tudi izpred določnega predloga, da si terdijo nekteri, da je to samostalno pridobljena lastnost slovenščine, ne pomislivši, da v spisih staroslovenskih poslovenjenih po jeziku gerškem, ki ima tudi člen, ni od tega ne sluha ne duha.

Premila staroslovenščina, presvetla zvezda, posveti nam in razsvetli nas tudi zdaj! Če tudi tuje sadike, ki so se že ukoreninile po spašnikih občinskih še ostanejo, — da bi se le ne zasajale več na njive in na verte — v časnike in v bukve, kjer jih ni lepo viditi. Kakor ne pogreša ljudstvo v bukvah tistega člena, tako ne bo pogrešalo menda tudi glagolov doveršivnih v pravem sed. č. Kedaj — četudi pozno pozno — utegnejo pa posahuiti nedomače rastike povsod, kodar jih ni treba, ako jih ne bodo zalivali, mariveč jih marljivo rovali vertnarji naši — pisavci z učitelji vred po učilnicah narodovih. Učilnice narodove so pa posebno šole. Ako reče otroku učenik: „tako ni prav; tako mora biti“, maral bode. Mlado drevesice je lahko ušibiti, staro se ustavlja. (Dalje sledi.)

Ozir po svetu.

Tergovstvo in štacune na Turškem.

Na Turškem je skor vse življenje drugačno memo dežel družih narodov. Tudi tergovstvo in štacune imajo dosta posebnega.

Poglejmo v Carigrad, poglavno mesto Osmanov, kako je tam.

Ulice v Carigradu so ozke, sterme in umazane. Ker Turk po svoji véri ne smé psa imeti, pobijati jih pa tudi ne, se klati takih psov brez gospodarja toliko po ulicah, da človek komaj skoz-nje pride. V teh ulicah so štacune. Al zlo se motiš, prijatelj, ako misliš, da imajo štacune tam, kakor pri nas, vrata in oknja. Ne okinj ne vrat ne vidiš — cela štacuna proti ulici obrnjena je odper ta, da stopiš va-njo, kakor pod lopo, večidel 8 do 12 čevljev dolgo in ravno toliko široko. V štacuni stoji počivalo, nizko skor pri tleh, in na tem počivalu čepí gospodar štacune, s križem-nogami in lulo v ustih, če ne spi; — večidel pa spava.

Na Turškem ne gré ptujec nikoli sam v štacuno kaj kupiti; ker jezika ne razume, mu je treba vselej enega tistih človekov, ki so nalašč za to tukaj, da ptujce spremljajo in se dragomani imenujejo. Če tedaj hočeš kaj kupiti, te pelje ta dragoman v štacuno, kamor se njemu poljubi in kjer dobiva delež od vsacega prodanega blaga, — tergovci in dragomani so že tako med seboj zastopljeni.

Ko prideš tedaj z dragomanom v štacuno, ti ponudi gospodar, ki se ne gane iz mesta, berž čibuk (pipo), in ti velí, naj se vsedeš k njemu. On puha in ti puhaš tobak, — ne govori nič, ker vé, da ne razumeš turški. Tako čepita oba — tergovec in kupec — tiho na počivalu. V tem pa se prepira in vpije dragoman s strežajem, ki namesti gospodarja blago prodaja. Obnašata se kakor naši mešetarji. Na zadnje pokima dragoman z glavo v znamenje, da mu je cena všeč in kupčija je sklenjena. V tem, ko dragoman vmazane turške bankovce (Piaster-Noten) iz žepa vlačí, da plača kupljeno robo, mermra strežaj, da mu je predober kup prodal, dragoman pa zmira tergovce, da vsi so roparji, ki človeka deró itd. — to pa je vse le na videz, zakaj na večer pride dragoman sam in terja, da se mu polovica tega, kar je podnevi prodati pomagal, poverne.

Na velikem tergu je polno majhnih tesnih ulic, v kterih so štacune ena tikoma druge.

Dve posebnosti ste pri turških štacunarjih: ena je ta, da turški tergovec, čeravno ptujca, ki ga je v pest dobil, odira kar le more, vendar nikdar nobenega ne

vabi v svojo štacuno; — in če ptujec v štacuno pride, se mu postrežno pokaže vse, česar želi viditi, in se mu pové cena; če pa zbiraš in nič ne zbereš, ni štacunar celó nič nejevoljen, spravi blago spet na svoje mesto in ti ne zine kar besedice ne.

Tudi tega ni na Turškem, da bi štacunar štacunarju kupce jemal; če imata soseda popolnoma enako blago, in kupec stopi v štacuno in baranta, pa ničesa ne kupi — bo sosedni štacunar mirno stal v svoji štacuni, in ne da bi te vabil ali ti le z očesom mignil, da imaš priti k njemu kupovat.

Tista znana lenoba, ki je značaj turškega naroda, je menda vzrok tudi ti nemarnosti tergovski; Turk pravi: če mu je osoda namenila kupca, bo prišel; če mu ga ni namenila, ga ne bo.

Novičar iz austrijskih krajev.

Iz Križne gore na Notrajskem 12. listop. (Žalostna prigodba, mila prošnja in še nekaj.) Zvečer ob 9. uri 9. t. m. sem bil priča strašnega ognja, ki je na Bločicah, neki vasi grahovske podfare v Cerknjski tehantli tri četertinke ure na polnočni strani Križnogore, enajsterim posestnikom hiše v žalostno razvaline in njih pridelke v pepél spreminil. K sreči pa se je na Križnogori kmali zapazil ondodni ogenj, ki je hipoma od severne strani cerkev na gori tako razsvetlil, da bi se lahko slehern napis na zidu bil razločno bral. Plat zvoná na dobro glasen zvon iz obližja staroterške in bloške župnije v temni noči obilno množico v pomoč skliče, kamor se urno tudi g. okrajni predstojnik iz Loža po kaj nezložni poti z žandarmi vred podá. Ljudje so res marljivo delali in mokre plahte po strehah pogrinjali, al studenec je le prepičlo vode iz sebe poganjal, sicer bi se bilo še kaj več otélo. Hvala Bogu! da ni vetra bilo, sicer bi vsa človeška pomoč ne bila piškovega lesnjeka vredna bila. Pričetek ognja je bil v nekem hlevu na sredi vasi, in berž ko ne se je tukaj, kakor se tudi drugod pogostoma primerja, iz presladke pipe prebritki pelin izcimil, zakaj pogostoma vidimo zarobljence v hlevu tobak piti, kjer stelje ali senó premetujejo ali pa živini kladejo; oni morajo lulo v ustih imeti, kakor da bi jim bila k ustam prirašena!

Če pomislimo, da ravno v tej vasi pred dvema letoma zavolj hude toče se ni bila od serpa rija oderznila, in da je cep tisto jesen bil na „pika pok“ pozabil, — da tudi nihče zdaj ni bil toliko razumen svojega pohištva škode ognja zavarovati; — če dalje prevdarjamo delo, potroške in gradivje, ki je za kmetijsko hiševanje potrebno, in da se v gojzd semtertje gredé celi dragi dan zgubi; — če pomislimo koliko so se siromaki čez leto potili in vpirali, da bi saj čez zimo pri gorki peči s svojimi otročiči pičle pridelke mirno vživali, in ravno zdaj, ko nemila zima serdito na vrata terka — ravno zdaj v tej tužni dóbi jim peč službo odpové, shranjeni pridelki se jim razkadijo in strehe se jim razpepelé, in oni so primorani pri usmiljenih revnih sosedih za-se in za živino prenočiša iskati! Kdo ne spozná, da je njih stan revniši memo tistih, ki so navajeni od hiše do hiše živeža prositi? Nepotrebno bi tedaj bilo o takih okolišinah nesrečne siromake miloserčnim dobrotnikom na dolgo in široko priporočevati, ker sami vejo, da, kdor takemu revežu kaj pomaga, je svoj milodar v neizrečeno potrebne roke položil in naložil na obresti, ki jih nebeški Oče stotero povrača!

Če popis ta naklone ubogim siromakom tù in tam kako milošnjo, naj se pošlje na g. podfajmoštra v Grahovo, ali pa na gosp. tehanta v Cerknico. Nadjam

se pa tudi, da vredništvo „Novíc“, ki se je dosihdób v enakih nesrečah vedno bratoljubno obnašalo, bo tudi tukej sprejelo milodarov svoje usmiljenje do nesrečnih revežev skazalo *). (Konec sledí.)

Novičar iz mnogih krajev.

V sredo (16. dan t. m.) se je začela vožnja po dunajsko-ljubljanski železnici po novem vožnem redu, v katerem je čas odhoda in prihoda nekoliko drugačen. — Te dni so bili zametisnega na severni železnici toliki, da vozovi niso mogli naprej. — Iz žitnega cenovnika, ki smo ga 4. dan t. m. iz vsih krajev našega cesarstva v roke dobili, se očituje, da je bila pšenica v zgornji Austrii: v Gmundnu, Welsu in Salcburgu (po 8 fl. 37 kr. vagán) naj dražja, v Černovici (v Bukovini), kjer je vagán le 3 fl. 34 kr. veljal, pa naj bolj po ceni. — Zdej še le zvémó, zakaj so lojene sveče tudi pri nas zmiraj dražji, čeravno je domačega loja za naše potrebe zadosti; — veliki svečarji na Dunaji in fabrike Apolonovih in Milinih sveč, ki so poprej iz Odeserusskega loja dobivale, ga ne dobivajo od tod, kar vojska terpi, nič več, in ga kupujejo zdaj v Ljubljani, Gradcu, Celovcu in kjerkoli ga dobiti zamorejo, tako pa nam podražujejo ceno. Tudi vožnjo prešičev iz Ogerskega na Nemško bomo čutili v dražji ceni. — Na prošnjo avstrijskega konsula v Bukureštu je Omer-paša dovolil, da se smé iz Valahije ječmen skozi en mesec, pšenica skozi 3 mesce in pol, koruza pa skozi 6 mescev v naše cesarstvo voziti. — V Pöchlarnu so te dni čudažandarji zasledili grozovito hudodelstvo: neki sedlár je imel skozi 13 let iz še neznanih vzrokov svoje lastno hčer (zdaj 35 let staro) v kleti (keldru) zaperto. Sodnija preiskuje zdaj to hudodelstvo. — Zadnjikrat omenjena novica od hude bitve pred Sevastopoljem 5. dan t. m. je poterjena od vsih strani. Ko so namreč Rusi zvedili, da se zedinjena armada pripravlja z naskokom vzeti Sevastopolj, so planili z močjo 65.000 vojakov nad angleško armado, ki se je sili umakovala, kar je mogla, dokler ji ni prišla francoska armada na pomoč. Bitva je bila strašna in je 7 ur terpela; pri rusovski armadi sta bila tudi cesareviča Mihael in Nikolaj pričjoča. Padlo jih je na vseh straneh sila veliko; Rusi so sovražniku veliko topov zabíli. Čeravno so mogli Rusi nazadnje bežati, vendar tudi zedinjena armada ni ničesa opravila, ker ji je naskok na terdnjavo, ki ga je nek general Canrobert v tem veleval, spodletel. Zdaj zedinjena armada spet obleguje Sevastopolj, in, kakor ravno zvémó iz rusovskih novíc, ki so došle na Dunaj, se ni do 8. t. m. nič posebnega zgodilo pred Sevastopoljem. — Cesar Napoleon je ves osupnjen, ker mu ne gré vojska v Krimu po volji, in bo poslal novih 50.000 vojakov tje; angleška vlada bo polovico stroškov te nove armade prevzela. Razun 1 regimenta bo francoska armada tudi Rim zapustila in na Turško šla. Pa tudi Rusi dobivajo neprenehoma pomoč čez Perkop. — Hospodar Moldavije knez Ghika je bil 9. t. m. v Jašu prijazno sprejeman. — Sliši se, da se boste avstrijska in pruska vlada porazumele. — „Serb. Dn.“ piše, da je v Zemun došlo 106 Černogorcov, ki se bojo preselili v Serbijo.

*) Iz serca rado bo vredništvo prejemale milodare tudi za uboge pogorelce na Bločicah. Bog daj, da bi obilni bili! Nadloge so zdaj že tako velike — kaj pa še le, kadar ogenj siromakom še tisto trohico živeža vzame, ki so jo imeli, in jim še kota ne pusti, da bi poterto svoje truplo zamogli položiti pod streho. Naj se tedaj usmili in pride na pomoč, kdor more!

Vred.

Današnjemu listu je pridjana 22. pòla „občne zgodovine“.

Odgovorni vrednik: Dr. Janex Bleiweis.

— Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.